

**Eduskunta
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta**

HE 87/2020 esitys eduskunnalle työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta sekä
HE 114/2020 työllisyyden edistämisen kuntakokeilun annetun esityksen täydentämisestä

Asiantuntijapyyntö / Kommentoinnin taustaa ke 23.9.2020

Yleistä

Työ- ja elinkeinohallinnon henkilöstöliitto THHL/PRO on useissa yhteyksissä ja valmisteluvaiheissa ottanut kantaa nyt valiokunta-/eduskuntakäsittelyssä olevaan työllisyyden edistämisen kuntakokeiluun. Asiaa on käsitelty liiton hallituksessa ja luottamusmiesspäivillä, sekä yhdessä työnantajan kanssa mm. valtakunnallisissa ja alueellisissa yhteistoimintaryhmissä.

Hallitusohjelman mukaisen työllisyysasteen nostaminen 75 % ja työllisten lisääminen 60 000 vuoteen 2023 mennessä on nyt Korona-epidemian myötä tekemässä tavoitteen toteuttamisen mahdolliseksi. Koronan vuoksi laajat lomautukset, niiden pitkittyminen ja irtisanomiset ovat jälkivaikutuksiltaan pitkät. Tilannetta ei helpota se, että nyt jo julkisuuteen nousseet suurten laitosten joukkoirtisanomiset ovat käynnistymässä. Näiden syy ei liene kuitenkaan Korona, joten on aiheellista kysyä, ketkä ottavat vastuun Koronan jälkeisestä työmarkkinoiden kasvusta ja työvoiman rekrytoinnista? Siihen ei riitä TE-toimistojen ja varsinkaan kuntakokeilujen keinot.

Korona-aika on vahvasti osoittanut sen, että TE-toimistojen ja ELY-keskusten keskitetty johtamisjärjestelmä on mahdollistanut painopisteen suuntaamisen nopeasti siihen työhön, mikä on kulloinkin tärkeintä. TE-toimistoissa priorisoitiin asiakkaiden kannalta tärkeimpään eli toimeentulon varmistamiseen. ELY-keskukset puolestaan priorisoivat terveiden yritysten pelastamiseen. Tällainen on mahdollista vain, kun resurssit muutokseen ovat riittävät.

Kuntakokeiluista ja kumppanuudesta

Muutamilla TE-toimistoalueilla (mm. Pirkanmaa, Uusimaa, Varsinais-Suomi ja Pohjois-Pohjanmaa) on myös jo aiempaa kokemusta alueella toteutuneiden laajuudeltaan ja sisällöiltään erilaisten kuntakokeilujen myötä vuosina 2017 – 2018. Mielestämme em. kokeilujen myötä saatua tietoa TE-toimistojen kokemuksista ei ole tuotu esiin laajemmassa julkisessa keskustelussa. Ei myöskään työllisyyskokeilujen toimeenpanoon liittyvää riskiarviointia. Painotus ja halu kuulla kuntakokeilujen tehokkuutta

työllistymisessä on pohjannut vahvasti Kuntaliiton ja kokeilukuntien itsensä kertomana onnistumisestaan.

Ymmärrämme veronmaksajina toki kuntien huolen kuntatalouden näkökulmasta, mutta työttömien asiakkaiden palvelun ohjautuminen ei saa tapahtua kuntatalouden ehdoilla ja sen tarpeista. Tässä unohtuu asiakkaan aidon ja todellisen palvelutarpeen arvioiminen yksilöllisesti, mikä kuitenkin lakiesityksessä kerrotaan olevan yksi keskeinen sekä TE- toimistojen että kokeilun tehtävä. Kuntakokeilun sisäänajoa kuitenkin viedään eteenpäin uskossa siihen, että vain tällä keinolla asiakkaan palvelut paranevat.

Itse kokeiluissa positiivisin palaute tuli keskinäisen yhteistyön lisääntymisenä ja toistensa työn ja tehtävien ymmärtämisenä. Tämä tukisi hyvin kumppanuuden kehittämistä.

Nykymallisen hyvän kumppanuuden edistäminen ja edelleen kehittäminen kunnan työllisyystoimijoiden kesken olisi tässä tilanteessa paras tapa toimia ja myös tuloksellisempaa. Kuntien olisi nyt hyvä keskittyä nykyisten kunnille osoitettujen lakisääteisten nykytehtävien hoitamiseen mm. sosiaali-, mielenterveys-, päihde- ja perusterveydenhuollossa. Kun tämä saataisiin toimimaan hyvin, iso osa työttömien asiakkaiden 100-500 päivän listoilta poistuisi. On hyvä huomioida myös se, että monet tästä asiakaskunnasta ovat jo aiemmin jääneet kuntapalvelujen vuoksi pudokkaiksi, mikä on vauhdittanut mm. tietä työttömyyteen ja sen pitkittymiseen.

Kuntakokeilu sen resurssointi ja asiakas

Olemme olleet vahvasti sitä mieltä koko ajan, että asiakkaat ansaitsevat enemmän henkilökohtaista ohjausta. Tämä on ollut vielä ennen erinäisiä TE-toimistojen henkilöstövähennyksiä TE-toimistojen perusmalli asiakkaiden palvelussa, samoin vahva alkupalvelu. Tämä ja moni monet muut hyvät toimintatavat ja käytänteet on karsittu erinäisten VM:n ja päättäjien asettamien henkilöstövähennystarpeiden myötä. Jäljelle jääneellä henkilöstöllä on pitänyt hoitaa kohtuuttoman suuret asiakasmäärät ja jopa vuosittain vaihtuvat painopisteiden asettamiset aina eri asiakasryhmiin (nuoret, ikääntyneet jne.). Pitkän aikavälin näkymä työvoimapolitiikan teossa on puuttunut.

Emme ymmärrä sitä, miten valtion asiantuntijoiden siirtäminen TE-toimistoista kuntien työnjohdon alle parantaa asiakkaiden henkilökohtaista, räätälöityä asiantunijapalvelua. Emme myöskään ole nähneet mitään lukuja siitä, mitkä ovat kuntien kokeiluun tuomat lisäresurssit? Aiemmissa kokeiluissa resurssointisuhde oli 50/50%. Nyt esitetyssä laissa ei tätä suhdetta ole. Lakiesityksessä todetaan, että "kuntien palveluksessa olevan henkilöstön tehtävät eivät kokeilun myötä lähtökohtaisesti lisääntyisi, koska työ- ja elinkeinotoimistosta siirtyisi henkilöstöä hoitamaan julkisia työvoima- ja yrityspalveluja kokeilussa." Lisäksi esityksessä todetaan, että "kunnat voisivat kuitenkin osoittaa nykyisin työllisyyden hoidon tehtävissä toimivaa henkilöstöään hoitamaan myös ehdotetussa laissa tarkoitettuja tehtäviä". Onko kokeiluun tulevien, heikossa taloudellisessa asemassa olevien kuntien kokeiluissa edes lähtökohtaisesti tarkoitus resurssoida mitään kunna taholta?

TE-palvelujen kokonaisuuden hajauttaminen heikentää TE-toimistojen mahdollisuuksia

tukea kevyellä ohjauksella nopeasti takaisin työhön saamista. Palvelujen pilkkoutuminen paikalliseksi, voi käydä niin, että työvoiman liikkuvuutta jopa jarrutellaan tilanteessa, jossa se olisi selkeästi asiakkaan etu.

Asiakkuudet kuntakokeilussa tulevat olemaan varsin karkeasti määriteltyjä ja herättävät monia kysymyksiä tarkoituksenmukaisuudestaan. Kokeilun tavoitteena on HE:n mukaan parantaa erityisesti heikossa työmarkkina-asemassa olevien asemaa työmarkkinoilla. Mutta sittenpä onkin jo erikoisia rajoituksia.

- KELAn työttömyysetuutta saavat ovat kokeilussa, vaikka heillä peruspäiväraha-oikeuden ehtona on työssäoloehto, kuten ns. ansiosidonnaisilla työttömyyskassalaisilla.
- Kaikki alle 30-vuotiaat menevät automaattisesti kuntakokeilun piiriin, vaikka he olisivat nopeasti työelämään saatavissa olevia vastavalmistuneita ja hyvät työelämävalmiudet omaavia tai työelämässä olleita, joilla olisi nopea mahdollisuus päästä uudelleen työhön. Vielä erikoisempaa on se, että he pysyvät kuntakokeilun asiakkuudessa koko ajan ollessaan alle 30-vuotiaita, vaikka olisivat välillä yli vuodenkin työssä, eikä mitään ongelmaa jatkosijoittumisessa työelämään ole.
- Samoin kaikki vieraskieliset menevät kokeilun asiakkuuteen. Monet heistä ovat koulutettuja, hyvin työelämään sijoittuvia, kenties jo työpaikan vaihtajakin.

Kysymys kuuluu, onko jossain kuviteltu, että kaikki nuoret ja vieraskieliset ovat syrjäytymisvaarassa? Eivät todellakaan. Yksi häiritsevä asia on sekin, että pitempään työttömyyteen liitetään jatkuvasti stereotyyppinä kuva syrjäytyneestä, monialaista palvelua tarvitsevasta asiakkaasta. Tähän pohjautuu myös kuntapuolen vahva näkemys siitä, että palvelupaketti suunnitellaan usein hitaasti eteneväksi kokonaisuudeksi kuntouttavasta työtoiminnasta lähtien. Tulokulma ohjaa pitkälti ajatus sosiaalipalvelua tarvitsevista henkilöistä. Kaikki eivät todellakaan tarvitse tällaisia polutuksia työelämään. Monilla pitempään työttömänä olleella ammattitaito ja osaaminenkin on usein ajan tasalla ja päivitetty, tarvitaan vain oikea työpaikka ja työnantaja, joka aidosti haluaa palkata vaikkapa ikääntyneen (+55v.) työntekijän. Työnantajalla on vahva oikeus valita työntekijänsä.

Oikeanlaiset ja -tasoiset palvelut asiakkaille ovat tärkeitä ja tuloksellisimpia ja näin uskomme, tulevat myös edullisemmaksi. Resurssit tarvitaan TE-toimistoille vahvaan alkupalveluun ja nopean työllistymisen tukemiseen.

Myös työnantaja-asiakkaiden palvelua ollaan pilkkomassa. Kokonaisvastuu kokeilussakin jää edelleen TE-toimistoille. Työnantajaa voi hämmentää se, että saadakseen mahdollisimman hyvää työvoimaa ja näkyvyyttä rekrytoinnille, tulee toimia kahden eri tahon kanssa eli TE-toimiston ja kuntakokeilun. Ei ole hyvää palvelua, jos kokeilussa alueen työllistämisen tulokulma rajautuu vain omaan kuntaan tai lähialueelle. Isoilla työnantajilla voi olla tarvetta valtakunnalliseen rekrytointiin mm. telakat. Tähän vaikuttavat myös isot lomautus- ja irtisanomistilanteet.

Kuntakokeilu ja henkilöstö

TE-toimistojen kuntakokeiluun siirtyvät henkilöt menevät kokeiluun TE-toimiston henkilöstönä. Heidän työnantajavelvoitteensa mm. palkanmaksu hoidetaan TE-toimistosta. Sen sijaan kokeilussa olevien arjen työnjohto on kuntakokeilun johdolla. Tästä on aiheutunut ongelmia aimmeissa kokeiluissa. Henkilöstö haluaa selkeitä kirjauksia siitä, miten työnjako käytännössä toimii. TE-toimistojen luottamusmiehet hoitavat Im-asioita henkilöstön kanssa, mutta aiemmissa kokeiluissa taas työsuojelu oli kokeilussa olevilla kuntapuolen työsuojeluorganisaation alla. Entäpä, jollei kokeilun ts-valtuutettu tartukaan esille tulevien ongelmatilanteiden selvittelyyn? Näin on tapahtunut. Tällöin on oltava niin, että TE-toimiston henkilöstö voi sitten tarvittaessa pyytää apua TE-toimiston ts-valtuutetulta asian korjaamiseksi. Monia arjen asioita tarvitaan selville, ennen kuin kokeilu käynnistyy.

TE-toimistojen henkilöstö on huolissaan tulevasta sekä omastaan että kuntapuolen kokeiluun siirtyvistä. Aiemmat kokemukset TE-henkilöstön kuormittavuudesta kokeiluissa koettiin raskaaksi. Koska edelleenkin, vain vajaa 4 kuukautta ennen kokeilun alkamista, ei ole tietoa kuntien omasta resurssoinnista, ei tapahdu myöskään perehdytystä. On todennäköistä, että TE-asiantuntijoille tulee tuplakuormittavuutta kokeilussa. Mistä tämä sitten johtuu.

Kuntapuolen työntekijöiltä, niiltä jotka jo ovat ymmärtäneet työvoimapalvelujen haasteellisuuden, on tullut huolestuneita viestejä siitä, etteivät he kykene hoitamaan näitä tehtäviä, koska eivät tunne mm. JTYPL:a ym. lakeja. Useimmat eivät myöskään ymmärrä sitä, että heidän asemansa muuttuu olennaisesti, kun heistä kokeiluun siirtyessään tulee virkamiehiä virkamiesvastuulla tavalla, jota heillä kunnan puolella ei aiemmin ole ollut.

Kuntapuolen kokeiluhenkilöstön perehdytys kuuluu kuntapuolen johdolle. TEM-hallinnon KEHA-keskus on valmistellut perehdytysaineistoa kuntapuolen käyttöön. Toistaiseksi ilmeisesti vain johtoa on paneutunut aineistoon (mm. video). Ei ole tiedossa, miten tietoa aiotaan lyhyessä ajassa valuttaa henkilöstölle. Julkiseen työvoima- ja yrityspalvelulakiin (JTYPL) ja tyttömyysturvalakiin perehtyminen, sekä niiden perusteiden hallinta vaatii aikaa. Kokeilun aikana tuskin uusista toimijoista ehtii edes kasvaa asiantuntijatasoisia osaajia. On siis mahdollista, että kuntakokeiluun siirtyvät TE-asiantuntijat joutuvat oman työnsä ohella jatkuvasti neuvomaan ja perehdyttämään kuntapuolen toimijoita. On hyvä huomata myös se, että etenkin suuremmissa kuntakokeiluissa on TE-toimistoista rekrytoitu esimiestehtävistä asiantuntijoita kokeiluun ja sen valmisteluun. Mutta entäpä alueet/kunnat, joilla näitä ei ole?

Työhyvinvointi ja jaksaminen ovat koalla koetuksella monestakin syystä. Henkilöstön siirrot, esimiestyö ja johtaminen sekä kahden organisaation malli on erittäin haasteellisesta niin johtamistyössä olevien, kuin TE asiantuntijoiden sekä myös valtakunnallisen TE- Aspan henkilöstön kannalta.

Kuntakokeilu ja valtakunnallinen TE-ASPA

HE:ssä on lyhyesti käsitelty valtakunnallisen TE-Asiakaspalvelun puhelinpalvelua (TE-Aspa). Esityksessä käy ilmi, ettei TE-Aspan resurssointia ole aiottu vahvistaa.

Katsotaan, ettei kuntakokeilu aiheuta lisäkuormitusta TE-Aspalle muutoin kuin ehkä siirtymävaiheessa jonkun aikaa. On selvää, että erilaiset palvelumallit aiheuttavat koko kokeilun ajan hämmennystä ja asiakkaat ottavat yhteyttä TE-Aspaan.

Jo pelkästään Uudenmaan sisällä on v. 2021 alusta 6 erilaista toimijaa, 5 erilaista kokeilua sekä lisäksi Uudenmaan emoTE-toimisto. Vuodesta 2015 alkaen asiakaspalvelutarpeen vuoksi TE/toimistojen omia lisäresursseja on valtakunnallisen henkilöasiakaspuhelinpalvelussa tällä hetkellä käytössä 120 henkilötyövuotta. Tämä luku on jätetty kokonaan pois HE:ssa valtakunnallisen TE-Aspan resurssitarpeista ja resurssilaskelmista, jolla pohjalla on laskettu siirtyvän henkilöstön resurssit. Olemme tästä TE-Aspan resurssoinnin riittävydestä huolissamme ja lausuneet eri vaiheissa näkemyksemme tästä.

Edellisten kokeilujen aikana kunnan virkailijat ohjasivat asiakkaita selvittämään asioitaan TE-Aspan valtakunnallisen puhelinpalvelun kautta. Näin siksi, ettei kuntapuolen työntekijöillä ollut osaamista TE-asiantuntijuudesta, eikä keskitettyä perehdytystä. Valtakunnallisen TE-Aspaan tulleiden puheluiden määrä putosi radikaalisti kahden ensimmäisen kuukauden aikana aiempien kokeilujen päätyttyä. Syy siihen oli se, että asiakkaat palasivat TE-toimistojen normaalipalvelujen piiriin ja tiedonkulun piiriin.

Lopuksi

Katsomme, että kuntakokeilujen käynnistäminen tilanteessa, jossa elämme vielä pitkään Koronan jälkivaikutusten korjaamisessa myös työmarkkinoilla, kokeiluja ei tulisi käynnistää. Uskomme vahvasti siihen, että jo hyvässä yhteistyössä toteutuneella kumppanuus-mallilla tulee työttömien työelämäänsä saamisessa paras mahdollinen tulos. TE-toimistojen resurssointi tulee olla vahva niin, että yllättäviinkin kriisitilanteisiin voidaan jatkossakin nopeasti reagoida ja Koronan pitkittyviä jälkivaikutuksia purkaa tilanteiden vaatimalla tavalla, asiakkaan tasavertainen palvelu ja yksilöllinen palvelutarve huomioiden.

Kuntien tulisi nyt selkeästi vahvistaa työtä jo olemassa olevan lain puitteissa kuntavelvoitteiden toteuttamisessa tavalla, jossa tavoitteena on aidosti työttömän asiakkaan tarpeisiin räätälöity palvelukokonaisuus siten, että sen päätepisteenä on työllistyminen ja ennen kaikkea avoimille työmarkkinoille.

On myös mahdollista, että em. prosessin myötä käy selväksi, etteivät kaikki ole palautettavissa työelämäänsä. Heidän osaltaan on tehtävä muu suunnitelma ja tarvittaessa saatava poliittisten päättäjien ratkaisut asian hoitamiseksi ihmisarvoisella tavalla.

Kiitämme mahdollisuudesta tulla kuulluksi valiokunnassa meille ja asiakkaillemme tärkeässä asiassa.

Toivotamme antoisaa syksyä ja hyviä päätöksiä.

THHL ry **Eija Tuutti**
 puheenjohtaja
